

AGENȚIA DE MONITORIZARE A PRESEI –
ACADEMIA CAȚAVENCU

ELIBEREAZĂ-TE DE PREJUDECĂȚI!

Ghid privind rasismul
pentru elevii de liceu

Agenția de Monitorizare a Presei - AMP este o organizație neguvernamentală al cărei obiect de activitate este **protecția drepturilor omului**. **AMP** s-a înființat în 1994 ca un nou departament al Asezământului Cultural Academia Cațavencu. Misiunea sa este promovarea libertății și calității în comunicare pentru apărarea drepturilor omului.

Prin programele sale **AMP** urmărește:

- Promovarea unor **standarde media de calitate** atât prin protejarea dreptului la libertatea de exprimare cât și de acces la informațiile de interes public
- Consolidarea și conștientizarea, în rândul comunității de jurnaliști, a nevoii de **profesionalizare a mass media** românești
- Dezvoltarea de programe destinate promovării **drepturilor minorităților**
- Dezvoltarea de programe **anti-corupție**

Acest volum a fost realizat în cadrul proiectului „Free Your Mind – Promovarea Diversității în Licee”, derulat în cooperare cu Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului și finanțat de Consiliul Europei.

Coordonator proiect

Ramona Lupu

Experți

Răzvan Gheorghe

Răzvan Martin

Cora Moțoc

Delia Grigore

Agenția de Monitorizare a Presei - Academia Cațavencu

Str. Ion Câmpineanu, Nr. 20A,
Bl. 18 A, Sc. A, Et. 2, Ap. 8, Interfon 08,
Sector 1, București

Telefon / fax 021-315.23.13, **Mobil** 0721.200.459

E-mail agdemon@fx.ro

Web www.mma.ro

© 2004, Agenția de Monitorizare a Presei - Academia Cațavencu
Toate drepturile sunt rezervate de autor.

CUPRINS

A. EXISTĂ RASE?	1
B. CE ESTE RASISMUL?	3
<i>B.1. Definiții ale rasismului</i>	5
<i>B.2. Originea rasismului</i>	6
<i>B.3. Tipuri de rasism</i>	7
<i>B.4. Formarea rasismului</i>	10
<i>B.5. Consecințele rasismului</i>	10
<i>B.6. Perpetuarea rasismului</i>	11
<i>B.7. Câteva soluții</i>	12
C. IDEOLOGII RASISTE	14
C.1. Nazismul	14
C.2. Apartheidul	15
D. CONSECINȚE ISTORICE ALE RASISMULUI	17
D.1. Holocaustul	17
<i>D.1.1. Terminologie și definiție</i>	17
D.1.2. Lagărele de concentrare și de exterminare	17
D.1.3. Numărul victimelor	18
D.1.4. Triunghiurile	18
D.2. <i>Genocidul indienilor din America</i>	19
D.3. Persecuția romilor	20
E. ROMII ÎN ROMÂNIA	23
F. CITATE RELEVANTE	34
G. ȘTIAȚI CĂ	36
RAPORT DE MONITORIZARE A MANUALELOR DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ ȘI ISTORIA ROMÂNILOR DE CLASA A VIII-A	37
<i>Manualele de limba și literatura română</i>	38
<i>Manualele de istoria românilor</i>	39

A. EXISTĂ RASE?

Rasismul este credința conform căreia anumiți oameni sunt superiori deoarece ei aparțin unei anumite rase. Rasiștii definesc o rasă ca pe un grup de oameni cu un trecut ancestral comun. Ei îi consideră inferiori pe cei cu caracteristici fizice diferite, cum ar fi culoarea pielii și a ochilor, textura părului, forma feței, etc. De fapt, **nu există diferențe clare și în special diferențe semnificative care să demonstreze acestea. Cercetările recente arată că rasa este o entitate imaginată. Rasa nu are baze biologice.** În mod evident, există diferențe considerabile între oameni. Totuși, cea mai mare parte a variațiilor genetice apare în *interiorul* grupurilor 'rasiale' iar variațiile *dintre* grupurile 'rasiale' reprezintă mai puțin de 10% din total.

Un grup rasial este un grup social pe care persoane din interiorul sau afara grupului au decis că este important să îl catalogheze drept superior sau inferior, în general pe baza unor caracteristici fizice reale sau presupuse alese subiectiv (Feagin și Feagin, 1996).

Cuvântul rasism este folosit pentru a descrie un comportament abuziv sau agresiv, îndreptat împotriva membrilor unei așa-numite rase inferioare. Istoria ne dovedește că de-a lungul timpului rasismul a îmbrăcat diverse forme. Cea mai nouă formă de rasism întâlnită este 'diferențierea etnică și culturală', care susține neamestecul raselor și culturilor pentru păstrarea originalității fiecăreia. Dar nu există nici o dovada științifică a existenței mai multor rase umane. **Biologia a determinat doar o singură rasă: specia umană !**

Deși există controverse, știința modernă tinde să accepte ideea că omul (*Homo Sapiens*) a evoluat acum aprox. 200.000 de ani dintr-un strămoș comun (*Homo Erectus*, asemănător primatelor) în estul Africii (Cavilli-Sforza 1995). Măsurători antropologice efectuate la Universitatea Berkley din California au demonstrat, prin calcularea numărului de diferențe în amino-acizi, faptul că *Homo Sapiens* a evoluat acum aprox. 190.000 ani dintr-un strămoș comun (denumit „Eva Africană”). Teoria susține că Eva Africană este prima care a suferit o mutație genetică, pe care a transmis-o urmașilor ei. Știința contemporană susține că toți ne tragem din acest strămoș comun, african.

Pentru a ilustra mai bine faptul că termenul *rasă* este nefondat din punct de vedere științific, putem lua în considerare grupele de sânge. Toate așa-numitele *rase* posedă toate grupele de sânge cunoscute. Ceea ce diferă între așa-numitele *rase* nu sunt grupele de sânge pe care le posedă, ci modelele de distribuție a grupelor de sânge în cadrul populației. De exemplu, populația belgiană are în componere 26% grupa A, 6% grupa B, și 68 % grupa O. Prin comparație, cea a pigmeilor din Congo are 23% grupa A, 22% grupa B și 55% grupa O.

Rasa a fost un mecanism social folosit pentru concretizarea și întărirea unui sistem universal de clasificare care le-a acordat europenilor ceea ce ei credeau a fi dominația perpetuă asupra populațiilor indigene din Lumea Nouă, Africa și Asia.

B. CE ESTE RASISMUL?

Există numeroase definiții ale acestui termen. Toate se bazează pe conceptul central de rasă care, după cum am arătat, are o dimensiune socială și nu biologică, deoarece caracteristicile prin care sunt identificate rasele nu sunt, de regulă, relevante din punct de vedere biologic.

Înainte de a discuta despre rasism, trebuie să lămurim însa termenii de *stereotip*, *prejudecată* și *discriminare*. Rasismul înseamnă mai mult decât toate acestea. Există tendința de a cataloga multe forme de nedreptate drept rasism, însa doar pentru că un anumit grup este oprimat față de altul nu înseamnă neapărat că membrii săi sunt victime ale rasismului.

Stereotipurile reprezintă **credințe** despre caracteristici psihologice și/sau de comportament ale unor categorii de indivizi sau grupuri sociale (de sex, vârstă, etnice, religioase, etc.). Ele nu se bazează pe observarea directă a acelor indivizi, ci pe moduri de gândire arbitrare. Pot fi considerate niște "clișee ale minții noastre", cu rol de "economie a gândirii": în loc de opinii formate prin observație directă și judecată critică, recurgem la scheme simplificatorii, gata formate, învățate în procesul de socializare.

Prejudecata reprezintă o **atitudine** individuală sau colectivă legată de o persoană sau un grup de persoane. Este o judecată care nu are o justificare rațională, de cele mai multe ori eronată și peiorativă, adoptată fără cunoașterea directă a faptelor. Are la bază termenul de stereotip, pe care îl include.

Discriminarea înseamnă **acțiunea** făcută de către indivizi sau instituții pe baza prejudecăților. Presupune tratarea inegală a indivizilor sau grupurilor pe baza apartenenței lor etnice, rasiale, religioase, sexuale, politice, de clasă, etc. Termenul este folosit pentru a descrie acțiunea unei majorități dominante în raport cu o minoritate dominată și implică un prejudiciu/o daună adusă unei persoane sau grup. De remarcat este faptul că în toate societățile democratice este interzisă prin lege orice formă de discriminare. Aceasta nu înseamnă însă că în realitate, în acțiunea socială concretă, prevederile constituționale sunt în întregime respectate. Discriminarea este practică nu numai de indivizi ci și de instituții: companii, școli, spitale, primării, guvern.

Așadar, stereotipul reprezintă componenta emoțională (credințe), prejudecata componenta cognitivă/de cunoaștere, iar discriminarea componenta acțională a atitudinilor individuale și colective față de alți indivizi și grupuri sociale.

Iată cum un stereotip se poate transforma în prejudecată și mai apoi în discriminare. Suntem învățați de mici, din familie, că „țigarii fură”. Acesta reprezintă un stereotip. Stereotipul se transformă în prejudecată când avem de-a face cu situații concrete. Astfel, tindem să evităm contactul cu romii pe stradă, în mijloacele de transport, în școală, etc., pentru că „țigarii fură”. Prejudecata se transformă în discriminare când ia forma unor acțiuni concrete, ce lezează drepturile individuale ale unei categorii sociale. De exemplu, atunci când un patron refuză să angajeze un rom nu pe criterii profesionale, ci din cauza prejudecății sale că „țigarii fură”. Precizăm că discriminarea se pedepsește prin lege.

Pe lângă aceste aspecte ce țin mai mult de morală, nu ar trebui uitată nici consecințele pe care stereotipurile

și prejudecățile le au asupra dezvoltării normale a personalității umane, atât din punct de vedere intelectual, cât și social. Dezvoltarea intelectuală a unei persoane care refuză contactul cu culturi diferite va fi evident una mai limitată decât cea a unei persoane ce interacționează frecvent cu oameni și cu valori culturale cât mai diferite de a sa. De asemenea, dezvoltarea socială a unei persoane ce refuză contactul cu indivizi ce provin din culturi diferite de a sa va fi limitată, deoarece orizontul relațiilor sale sociale și inter-umane va fi unul redus.

B.1. Definiții ale rasismului

Rasismul este în esență credința conștientă sau inconștientă în superioritatea unei rase față de alta/altele, și astfel în dreptul acelei rase de a domina. Este teoria sau ideea potrivit căreia trăsăturile fizice/biologice moștenite determină personalitatea, intelectul și cultura. El presupune convingerea că de la natură anumite rase sunt superioare sau inferioare altora.

Rasismul implică o lipsă de cunoaștere și experiență care generează credințe și atitudini negative. El este întărit de practici sociale, culturale și instituționale care susțin puterea ierarhică a unui grup rasial asupra altuia.

Prin rasism înțelegem mândria în grupul rasial propriu și preferința pentru caracteristicile distinctive ale acelu grup; credința că aceste caracteristici sunt de natură biologică și că astfel sunt transmise generațiilor viitoare; puternice sentimente negative împotriva altor grupuri care nu împărtășesc aceste caracteristici dublate de imboldul de a le discrimina și de a le exclude de la participarea efectivă în viața comunității.

Prin rasismul albilor înțelegem credința în superioritatea inerentă a persoanelor de origine europeană, superioritate care le dă dreptul tuturor albilor la o poziție dominantă și privilegiată, dublată de credința în inferioritatea tuturor persoanelor de culoare închisă, în special a celor de origine africană, care justifică subordonarea și exploatarea lor.

Pentru a înțelege rasismul, trebuie să îl deosebim de conceptul de etnocentrism. Etnocentrismul presupune că inferioritatea, dizabilitățile și trăsăturile negative ale unei populații sunt determinate cultural. Spre deosebire, în rasism ele sunt considerate ca fiind înăscute sau determinate biologic.

Rasismul este o ideologie puternic întreținută de structurile economice și politice care funcționează la toate nivelele societății. Rasismul este strâns legat de exploatarea economică și politică, implică generalizări și distorsiuni pentru a își susține existența, creează un cerc vicios de contra-rasism, și astfel se auto-perpetuează de la generație la generație. Din acest punct de vedere, rasismul are două aspecte: primul și cel mai evident este dezumanizarea și subjugarea oamenilor din cauza culorii și fizicului lor pentru a le exploata munca; al doilea aspect depășește exploatarea economică și ia forma unei ideologii odioase.

B.2. Originea rasismului

Rasismul a luat naștere în urma comerțului cu sclavi din secolul al XVIII-lea. Africanii puteau fi cumpărați și vânduți ca niște obiecte și tratați – sau, mai bine zis, maltratați – după cum doreau stăpânii lor deoarece erau considerați mai prejos decât ceilalți oameni. În această eră a sclaviei a fost construit un întreg sistem de credințe pentru a demonstra că negrii sunt mai puțin inteligenți decât albi, că au creiere mai mici și

capacitatea de a efectua doar munci manuale. Mai mult, ei erau priviți ca necivilizați și barbari.

B.3. Tipuri de rasism

Rasismul poate exista la mai multe nivele: individual, instituțional și cultural.

La nivel individual

Atitudini, valori și credințe personale despre superioritatea propriei rase.

La nivel instituțional

Practici și legi care cauzează sistematic inegalități rasiale în societate, organizații sau instituții.

La nivel cultural

Tradiții, obiceiuri, valori și norme de comportament social ce promovează propria cultură ca normă și standard în societate.

De asemenea, rasismul poate lua două forme: vizibil și ascuns.

Rasismul vizibil – cel mai familiar, întrucât este ușor detectabil. Ia forma unor acțiuni discriminatorii directe, prin comportament sau pe cale verbală.

Rasismul ascuns – mai subtil, dar cu toate acestea apare mai des decât rasismul evident și poate fi mai ușor de negat.

Combinând nivelele la care există rasismul cu formele pe care acesta le poate lua, rezultă următoarele situații:

Rasismul individual

- *vizibil*: un student arab din Franța care este omorât din ură de rasă de un coleg francez.
- *ascuns*: un elev aparținând etniei majoritare refuză să stea în bancă cu un coleg de altă origine etnică, din cauza etniei sale, motivând însă că nu vede bine la tablă din acel loc.

Rasismul instituțional

- *vizibil*: exterminarea evreilor, romilor, homosexualilor și a persoanelor cu deficiențe psihice în timpul celui de-al Doilea Război Mondial; sclavia negrilor, înrobirea romilor; o discotecă care afișează la intrare un anunț potrivit căruia nu este permis accesul romilor înăuntru; poliția face razii ilegale și abuz de forță în comunitățile de romi (Sărulești, Buhuși, Craiova); primăria amenință că expulzează sau chiar expulzează romii din oraș (București, Tg. Mureș, Piatra Neamț, Deva).

Exemplu de rasism instituțional vizibil

- *ascuns*: în școlile cu majoritatea elevilor romi nu există nici un părinte rom în Consiliul de administrație al școlii; poliția nu intervine în

conflictele interetnice în care este atacată o comunitate de romi.

Rasismul cultural

- *vizibil*: prezentarea nerealistă și folosind stereotipuri negative a minorităților în mass-media.

- *ascuns*: un manual școlar care pune accent doar pe istoria europeană și americană, și exclude istoria altor grupuri etnice/culturale.

B.4. Formarea rasismului

Un copil nu se naște rasist, ci **rasismul este un fenomen social care se învață, prin familie, educație, religie, legislație și mass-media**. Este greu să crești într-o societate fără să îi adopți părerile, convingerile și tendințele.

B.5. Consecințele rasismului

Rasismul are consecințe negative atât asupra grupului minoritar care suferă de pe urma lui, cât și asupra grupului majoritar care îl perpetuează.

Asupra grupului minoritar

- încredere scăzută în sine;
- rasism internalizat (acceptarea mitului de inferioritate rasială);
- acces restrâns la resursele necesare și dorite;
- ură de sine, respingerea identității de origine, ruptură între eul individual și eul de reprezentare socială;
- decalaj social;
- autoexcludere, izolare;

- acces restrâns la resursele de dezvoltare individuală și colectivă: economice, educaționale, de sănătate, locuințe, locuri de muncă, etc;
- atitudini similare (de superioritate rasială) a victimelor rasismului față de populația majoritară, ca reacție la rasismul majoritar;
- libertate restrânsă;
- segregare;
- genocid.

Asupra grupului majoritar

- ignoranță continuă și izolare față de alții;
- împiedicarea dezvoltării morale;
- presiune de a menține starea de fapt actuală;
- blocarea dezvoltării societății multiculturale și a statului de drept;
- perpetuarea conformismului de grup, care limitează dezvoltarea individuală și intelectuală și împiedică relațiile autentice.

Asupra relațiilor dintre cele două grupuri

- neîncredere și ură (în unele cazuri reciprocă);
- conflicte și segregare (separare).

B.6. Perpetuarea rasismului se face prin:

- politica de stat – statul duce o politică prin care diferențiază membrii statului respectiv pe criterii rasiale sau etnice, promovează inegalități sau acționează violent împotriva grupurilor rasiale sau etnice minoritare;
- mijloacele de comunicare în masă, care de cele mai multe ori sunt formatoare de opinie – transmit mesaje care incită la ură rasială; nu prezintă opiniile minorităților naționale;

- relațiile individuale – atunci când un individ consideră că o rasă diferită de a sa este inferioară, împartășind și argumentând subiectiv convingerea sa în relație cu alți indivizi;
- asocierea exclusivă cu indivizi sau grupuri care au valori și credințe similare, limitând astfel contactele cu alte grupuri.

B.7. Câteva soluții

La nivel individual

- Indivizii să își atragă atenția unul altuia pentru recunoașterea și contracararea practicilor și credințelor rasiste;
- Indivizii aparținând populației majoritare să ia parte la instruirii privind diversitatea și să se alăture indivizilor minoritari în eforturile de combatere a rasismului;
- Indivizii să se lase cât mai puțin influențați de modelul social / mental moștenit, asadar să exerseze flexibilitatea și deschiderea permanentă la nou;
- Indivizii să ia atitudine publică pentru combaterea rasismului;
- Indivizii să se informeze permanent despre alteritate, rasism etc.;
- Indivizii să își facă prieteni și cunoștințe din medii culturale diferite.

La nivel instituțional

- Participarea deplină a minorităților la viața politică;
- Includerea valorilor și perspectivelor diferitelor etnii în manualele școlare;

- Aplicarea de legi și strategii care să faciliteze accesul la învățământul superior celor care de generații nu au avut această posibilitate;
- Legislație și politici publice de combatere a rasismului și de promovare a multiculturalismului la toate nivelele societății;
- Legislație și politici publice de garantare și susținere a deplinei respectări a drepturilor civice ale minorităților: drepturi sociale, economice, culturale, politice etc.;
- Adoptarea de legi și aplicarea de măsuri afirmative (discriminare pozitivă) care să faciliteze accesul la învățământ, pe piața muncii, în viața politică, la resurse economice pentru persoanele aparținând grupurilor discriminate.

La nivel cultural

- Un sistem de mass-media care să prezinte minoritățile într-o lumină reală în loc de una negativă și încărcată de stereotipuri;
- Un învățământ multicultural;
- Sărbătorirea publică și integrarea în societate a diferitelor tradiții culturale.

C. IDEOLOGII RASISTE

Stereotipurile și prejudecățile individuale se pot transforma în ideologii politice rasiste, iar de aici până la crimă sau genocid nu mai este decât un pas. Vom prezenta în continuare două exemple de ideologii rasiste care au dus la moartea a milioane de oameni.

C.1. Nazismul

Nazismul (național-socialismul) este ideologia politică ce a determinat cel de-al doilea război mondial, holocaustul și moartea a zeci de milioane de oameni. Partidul Național-socialist, condus de Adolf Hitler, a venit la putere în Germania în anul 1933 susținând că Germania trebuie să fie a germanilor și că celelalte națiuni sunt inferioare poporului german.

La baza ideologiei naziste se află termenul de rasă. Teoria nazistă susține că rasa ariană este "rasa superioară" celorlalte rase. Această credință era justificată de naziști prin următoarea argumentație. Național-socialismul susține că națiunea este creația supremă a unei rase. De aceea, marile națiuni (adică popoarele mari în sens numeric) erau considerate a fi creația unor rase superioare iar dezvoltarea lor se datora puterii lor militare. La baza puterii lor militare ar sta o 'civilizație rațională', ce trebuie să fie omogenă din punct de vedere cultural, să nu permită existența diferențelor în interiorul ei pentru că acestea îi pot slăbi puterea. Naziștii considerau că este o mare greșeală să se vorbească mai multe limbi în interiorul unei națiuni.

În schimb, 'națiunile mici' sunt astfel deoarece sunt divizate cultural pentru că acceptă existența

diferențelor în interiorul lor. Națiunile care nu își pot apăra teritoriul erau considerate a fi creația unor 'rase de sclavi/inferioare' și erau considerate a fi mai puțin demne de existență decât 'rasele superioare'. Astfel, naziștii susțineau că 'rasele superioare' aveau dreptul să ocupe teritoriile aparținând 'raselor inferioare' și să îiucidă sau să îi facă sclavi pe membrii acestora.

Popoarele care nu trăiau pe un teritoriu al lor erau denumite de naziști 'rase parazite'. Conform doctrinei naziste, 'rasele superioare' aveau dreptul să elimine de pe teritoriul lor 'rasele parazite' pentru a își consolida puterea. Aceasta a fost justificarea ideologică a naziștilor pentru asupra și eliminarea evreilor și a romilor din Europa.

C.2. Apartheidul

Apartheidul este regimul de segregare (separare) rasială instituit în Africa de Sud în 1948 de către ocupanții/coloniștii de origine europeană. Scopul acestei ideologii era separarea albilor de non-albi. Acest regim oferea albilor drepturi și libertăți politice pe teritoriile lor, iar africanii erau considerați și tratați ca suboameni.

Între 1956 și 1986, 1.5 milioane de africani (care constituiau 75% din întreaga populație) au fost mutați forțat (deportați) din orașe către regiunile rurale, denumite Bantustane, care se întindeau doar pe 14% din suprafața țării. Restul teritoriului, incluzând principalele zone unde se aflau rezervele naturale (mai ales cele de diamant) și marile orașe, era rezervat în exclusivitate albilor. Deplasarea între diferitele regiuni ale țării și chiar în interiorul lor era strict reglementată, dreptul la locuință sau la muncă era limitat iar africanilor nu le era permis să voteze sau să dețină terenuri.

Toalete publice pentru negri și asiatici separate de cele pentru albi în Africa de Sud

Nelson Mandela, liderul mișcării anti-apartheid din Africa de Sud

D. CONSECINȚE ISTORICE ALE RASISMULUI

D.1. Holocaustul

D.1.1. Terminologie și definiție

Termenul de Holocaust se referă în primul rând la exterminarea sistematică a aproximativ 6 milioane de evrei (din cei 9.5 milioane care trăiau în Europa înaintea celui de-al doilea război mondial), conform documentelor lăsate în urmă de naziști, mărturiilor și a datelor statistice din diferitele țări aflate sub ocupație germană.

Termenul se referă, de asemenea, la masacrarea și a altor grupuri care au fost sistematic exterminate în condiții asemănătoare de către naziști, precum romii, dizidenții politici, comuniștii, homosexualii, bolnavii psihic, martorii lui Iehova, rușii, polonezii și alte popoare slave. Total civililor exterminați de către naziști se ridică la peste 10 milioane de victime.

D.1.2. Lagărele de concentrare și de exterminare

Lagăre de concentrare pentru "indezirabili" au fost construite în toată Europa, multe dintre ele fiind amplasate lângă zone în care locuiau "populații indezirabile" – evrei, intelectuali polonezi, comuniști sau romi.

Unele lagăre, printre care și Auschwitz-Birkenau, combinau munca forțată cu exterminarea sistematică. La sosirea în aceste lagăre, prizonierii erau separați în două grupuri: cei prea slabi pentru muncă erau imediat uciși în camerele de gazare (deseori deghizate în dușuri) iar trupurile lor arse, iar ceilalți erau folosiți pentru muncă forțată în fabrici situate în lagăr sau în

apropiere. Unii prizonieri erau nevoiți să lucreze pentru a muta cadavrele și pentru a 'recolta' anumite părți din trupurile neînsuflețite (dinți de aur, părul femeilor).

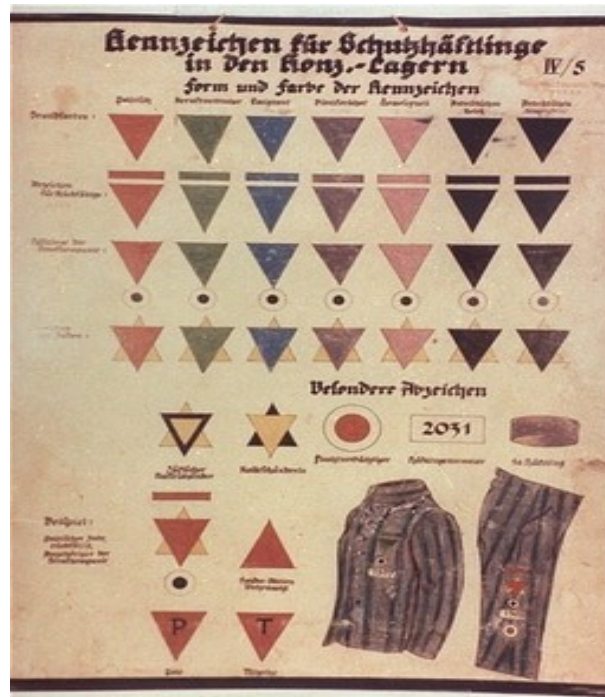
D.1.3. Numărul victimelor

Numărul exact al celor uciși de regimul nazist este încă subiect de cercetare. Documente britanice și sovietice recent publicate arată că totalul victimelor ar putea fi chiar mai mare decât s-a crezut anterior. Cu toate acestea, următoarele cifre estimative pot fi considerate a fi de încredere:

- **5.6 – 6.1 milioane evrei** din care
  - › **3.0 – 3.5 milioane evrei polonezi**
  - › **2.5 – 3.5 milioane evrei non-polonezi**
- **3.5 – 6 milioane civili de origine slavă**
- **2.5 – 4 milioane prizonieri de război sovietici**
- **1 – 1.5 milioane dizidenți politici**
- **200 000 – 800 000 romi**
- **200 000 – 300 000 persoane cu dizabilități fizice sau psihice**
- **10 000 – 25 000 homosexuali**
- **2 000 martori ai lui Iehova**

D.1.4. Triunghiurile

Pentru a-i identifica pe prizonierii din lagăre în conformitate cu 'păcatele' fiecăruia, aceștia trebuiau să poarte triunghiuri colorate pe hainele lor. Cele mai utilizate culori erau:

- › **Galben:** evreii, care trebuiau să poarte două triunghiuri suprapuse ce formau Steaua lui David pe care era inscripționat 'evreu'
- › **Roșu:** dizidenții politici, inclusiv comuniștii
- › **Verde:** infractorii obișnuiți
- › **Albastru:** imigranții
- › **Maro:** romii
- › **Negru:** lesbienele și 'anti-socialii'
- › **Roz:** homosexualii

D.2. Genocidul indienilor din America

Ascunsă în umbra imaginii binevoitoare a misiunii 'civilizatoare' a Americii se afla, de fapt, realitatea brutală a invaziei, sclaviei, deportării, genocidului,

desproprierii, etnocidului și a negării dreptului la autodeterminare.

Papa Clement al II-lea a cerut conquistadorilor spanioli în 1493 să descopere și să cucerească teritorii noi în America pentru a converti așa-zisele „neamuri barbare”

la creștinism. Cucerirea emisferei vestice s-a bazat pe convingerea că popoarele indigene erau specii umane diferite de cea europeană, inferioare, iar această convingere a legitimat politica de cucerire și de exploatare.

Numărul exact al indienilor americani căzuți victime ale genocidului comis de coloniștii europeni în ultimii 500 de ani este foarte greu de cuantificat. Unele estimări privind populațiile indigene care trăiau pe teritoriul Statelor Unite înainte de invazia europeană apreciază că numărul acestora varia între 5 și 94 de milioane de oameni. Cu toate acestea, în anul 1880, datorită masacrelor, sclaviei, războaielor și bolilor aduse de europeni, numărul acestora s-a redus la 300.000 și se află în continuă scădere.

D.3. Persecuția romilor

Istoria romilor este una a persecuțiilor și a luptei continue pentru supraviețuire. De la sosirea lor în Europa, romii au fost scoși în afara legii, făcuți sclavi, vânați, torturați și omorâți. După eliberarea lor în 1856 până în ziua de azi, romii au luptat să își câștige drepturile sociale și umane ce li se cuvin, însă s-au lovit de indiferența guvernelor și a populațiilor majoritare.

Aproape peste tot în Europa, romii nu aveau dreptul de a locui, a se stabili sau de a munci iar în spațiul țărilor române ei au fost făcuți sclavi.

Iată câteva exemple de atrocități comise împotriva romilor de-a lungul istoriei:

În secolele XVI, XVII, XVIII, în Elveția, Olanda și Germania aveau loc „**vânători de țigani**”, în care romii erau hăituiți și uciși ca animalele;

În regiunile Boemiei și Moraviei, era legal să fie **tăiate urechea stânga sau dreaptă** a tuturor femeilor rome prinse;

În 1721, Împăratul Carol al IV-lea al Prusiei a ordonat **exterminarea tuturor romilor de pretutindeni**; a omorî un rom nu era considerată a fi o crimă;

Între 1933-1945 are loc **Holocaustul romilor** în Germania nazistă și în țările aliate. Între 200.000 și 800.000 romi au fost uciși.

Pe 2 august 1944 a avut loc „**noaptea țiganilor**” – în lagărul de la Auschwitz au fost gazați și arși peste 4000 de romi în câteva ore.

În 1941, în Suedia este votată o lege prin care se permite **sterilizarea romilor** și a celor cu comportament „anti-social”.

În 1958, în Cehoslovacia, legea nr. 74 **interzice nomadismul**. Pentru a aplica legea, poliția a omorât toți caii de la trăsurile și căruțele romilor, iar apoi le-a scos roțile. Nomadismul era **pedepsit cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani**.

În 1969, în Bulgaria, se înființează **școli separate**

pentru romi.

Între 6 – 8 aprilie 1971 a avut loc **primul Congres mondial al romilor**, ocazie cu care se pun bazele Uniunii Internaționale a Romilor, se adoptă drapelul și imnul ("Gelem, gelem") internațional, iar data de 8 aprilie devine Ziua Internațională a Romilor.

În 1976, un ziar cehoslovac publică un comunicat oficial al guvernului referitor la planul guvernului de **sterilizare forțată a romilor** considerat a fi un act de "umanitate socialistă".

În 1989, căderea regimurilor comuniste în Europa de Est marchează **începutul celei de-a treia diaspore a romilor din Europa**. Crește numărul atacurilor rasiste îndreptate împotriva romilor.

În 1996, se înființează la Budapesta **Centrul European pentru Drepturile Romilor**.

Pe 4 mai 1997, **Papa Ioan Paul al II-lea o beatifică pe Ceferino Jimenez Malla**, cunoscută și sub numele de *El Pele*. Aceasta a fost martirizată pentru credința ei în 1936, la vârsta de 75 de ani, când a fost executată în timpul războiului civil din Spania. Ea devine astfel **prima persoană de origine romă care a fost beatificată de Biserica Catolică**.

E. ROMII ÎN ROMÂNIA

Masacrarea romilor în Kosovo, în timpul războiului civil sârbo-albanez din deceniul trecut

Romii s-au stabilit în urmă cu aproximativ 7-800 de ani pe teritoriul românesc. În 1374 are loc prima atestare documentară a sclaviei lor (Dan I Voievod dăruiește ctitoriei sale, Mănăstirea Vodița, "40 de

țigani"). **România s-a "remarcat" prin statutul unic pe care l-a oferit romilor, acela de rob.** Există mai multe atestări documentare ale actelor de vânzare a romilor în schimbul anumitor bunuri (1641, Ionașcu feciorul lui Ursu Pișcoaei este vândut "drept un poloboc de miare, prețuit drept zece galbeni, cu feciorii lui ce-i va avea").

În 1712 este atestată robia romilor în Ardeal, iar în 1760 începe progromul de asimilare forțată a romilor în Transilvania. În 1766, în Sobornicescul Hrisov se întărește interdicția căsătoriei mixte: "de se va dovedi, după facerea nunții, că unul dintre soți este rob, se despărțește nunta îndată, ca și cum s-ar fi întâmplat moarte". Alte documente demonstrează folosirea robilor romi de către Biserica Ortodoxă - în 1800, egumenul mănăstirii Govora dă "o fată de țigan schimb pentru o pereche de tingiri de aramă".

În 1784, Iosif, "țiganul de pe Criș", din localitatea Cioara, este martirizat, alături de Horea, Cloșca și cei 40 de căpitani care au condus răscoala țăranilor din Ardeal. Iosif este cunoscut în cărțile de istorie sub numele de Crișan (răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan).

În 1796 se naște, la Sliven (Bulgaria), într-o familie de romi căldărari, Anton Pann (mort 1854), pe numele adevărat Antonie Pantaleon Petroveanu, fiul lui Pantaleon Petrov și al Tomaidei, unul din fondatorii literaturii populare culte românești și autor al imnului național al României "Deșteaptă-te, române!". Anton Pann, tributar ideilor acelor vremuri (etnicitate = cetățenie), inaugurează seria unor mari artiști de naționalitate romă, care se exprimă în cultura vernaculară, respectiv română, fenomen încă actual (ex.: Mircea Ciobanu, Ion Voicu etc.).

În 1783 are loc dezrobirea romilor din Bucovina, iar în 1785, Împăratul Iosif al II-lea desființează robia în Ardeal iar în 1789, romii din Ardeal sunt acceptați în școli și biserici. Începând cu 1844, în Moldova și Țara Românească începe eliberarea romilor de sub robie, procesul încheindu-se în 1856.

Însă, trăind ca sclavi/robi atâtea sute de ani, romii nu au mai fost considerați ca făcând parte din rasa umană. Ei deveniseră obiecte de schimb, fiind uneori vânduți la unitate de măsură: un copil de rom putea fi vândut la un preț mai mic decât două vase de cupru, deoarece nu era încă apt să lucreze cu normă întreagă, ca un adult.

Boierii ofereau femeile rome oaspeților pentru a-și satisface plăcerile; stăpânii aveau drept de viață și de moarte asupra robilor.

Rasismul și asuprirea romilor au continuat și după abolirea sclaviei. După ce au fost eliberați, romii au fost alungați de pe moșii, dar nu dispuneau de resursele necesare supraviețuirii. Mulți au fost nevoiți să se întoarcă la foștii stăpâni, cerând hrană și adăpost în schimbul prestării unor munci grele. Astfel, ei au continuat să fie pe jumătate sclavi, servitori în casele stăpânilor, fără a avea acces la resurse materiale sau la educație.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, între anii 1942 - 1944, are loc deportarea masivă și exterminarea evreilor și a romilor în Transnistria. Această tragedie a fost un act al guvernului României, rezultat al unui proces socio-politic și al unei ideologii bine structurate în societatea românească din acea vreme.

În 1941, un recensământ secret recenza 208.700 de romi, care contaminau „rasa românească”, conform antropologiei eugeniste. O legislație anti-minoritară fusese adoptată în 1938 de guvernul Goga-Cuza, fără a fi abrogată de guvernările ulterioare. Încă din noiembrie 1940, Ministerul de Interne, la recomandarea Ministerului Sănătății, interzisesse romilor „nomazi” deplasarea, pe motivul că transmit tifos. Un decret regal din 1942 trasa liniile spolierii și desemna criteriile de deportare pentru romi.

S-a început prin confiscarea bunurilor, prin Centrul național de românizare. Apoi, s-au raționalizat alimentele, pentru evrei și romi, pentru romi chiar mai puțin. Apoi, romii „amoralii” au fost expediați la munci publice în Transnistria. Romii „nomazi” au fost primii atinși de persecuții. Președintele Consiliului de Miniștrii a ordonat deportarea lor în Transnistria, pe șatre. O altă categorie, „semi-nomazii”, au fost selectați pentru deportare. La 11 august, inspectorul general scria ministrului de interne că deportarea romilor nomazi, decretată la 1 mai, era aproape terminată, prin faptul că 84% dintre ei ajunseseră în Transnistria. La sfârșitul lunii, 30.000 de deportați aveau să afle care era punctul de destinație. După un studiu, 11.440 de nomazi au fost deportați, între care 2.352 bărbați, 2.365 femei și 6.714 copii.

Au urmat romii „sedentari”. Unul din criteriile de deportare era absența bunurilor, dar proprietatea unui teren sau a unei case nu i-a putut dispensa de deportare. Cei în serviciul militar au primit un permis de ședere, spre a nu fi deportați. Unii soldați au dezertat pentru a-și urma familiile. S-au propus corective, dar n-au fost aplicate.

Evacuarea a început la 12 septembrie 1942. Un comandant însoțea fiecare tren, iar gărzile primiseră instrucțiuni să tragă. Au fost pregătite nouă trenuri pentru a-i transporta, din diferite regiuni. Nu s-a permis decât un bagaj de mână. Ceea ce rămânea în urmă, era confiscat. În opt zile, 30.176 de romi sedentari au fost plasați în Transnistria. Alți 18.260 de romi „mai puțin periculoși”, recenzați pentru următorul transport, ar fi trebuit să sosească în primăvara anului 1943 dar, neașteptata înaintare a frontului, a zădărnicit acest plan. Sosirea „sedentarelor” a amplificat dezastrul. La 25 noiembrie 1942, 309 romi decedaseră. Decesul prin inaniție nu era rar, distribuția alimentară fiind insuficientă. Tifosul i-a atins pe mii dintre deportați. În timpul iernii, 1942 - 1943, 3-4.000 de romi au murit de tifos. Unii au murit de frig, fiind slab îmbrăcați sau goi. Alții, și datele sunt încă contradictorii, au fost împușcați. Orice metodă de a evada era încercată: acte false, cumpărate cu aur, ascunderea în trenuri, cu complicitatea gărzilor. Rapoartele Comisarilor guvernamentali indică 795 de evadări.

Radu Lecca, împluternicitul guvernului antonescian pentru problemele minorităților, declară, într-o notă, că 20.000 de romi, evacuați în comuna Covaliovka, au avut soarta următoare: „11.500, ridicați și împușcați de SS, la gara Trihațca; 7.000, morți de exantimaticus; 1.500, întorși în țară”. Jean Ancel, în cronograful deportării evreilor, „Transnistria”, demonstrează că „toți țiganii bărbați, valizi, între 20 și 40 de ani, precum și toți evreii capabili de muncă” erau trimiși dincolo de Nistru și puși la dispoziția germanilor.

Deportarea romilor în Transnistria în timpul celui de-al Doilea Război Mondial

Sonia Palty, evreică deportată în Transnistria, își amintește: „Se zvonea că comandantul german a cerut guvernământului român din Transnistria să curețe malul Bugului de evrei și țigani. Țiganii fuseseră și ei deportați din România. Erau ținuți în lagăre, în aceleași condiții inumane ca și noi.(...) De-abia atunci am văzut că pe malul Bugului, alături de pontonul ridicat cu câteva zile înainte, sunt sute, mii de oameni. Țigani cu corturi, cu copii, cu câini, cu căruțe trase chiar de ei. Caii le fuseseră luați. Așteptau încă din toiu noapții, când îi aduseseră acolo. Noi, în ghetto, nu auziserăm nimic. Coloana noastră porni. Subprefectul Aristide Pădure înjura și lovea. Polițiștii ucraineni își îndesau buzunarele cu lucruri aruncate de noi. Într-o jumătate de oră am ajuns la mal. Pe fiecare bac erau încărcați cam 60-70 țigani. (...) Țiganii erau transbordați pe malul unde îi aștepta moartea. Plângeau, strigau, țipau. Și pe ei Domnul îi uitase, nu

Îi mai putea ajuta. Trecu un bac. Multe femei cu copii. Una, în zdrențe, s-a ridicat în picioare. Ținea în brațe un copil mic. Gol. A urlat ca o fiară. A ridicat copilul spre soare și l-a zvârlit în apele tulburi ale Bugului. Un urlat uriaș. Toate femeile de pe bac s-au ridicat în picioare și și-au aruncat copiii în apele Bugului. Și, îndată, s-au aruncat și ele. Unele încercau să se înapoieze înot, pe malul românesc. Soldații de pe mal au început să tragă cu armele. Țigani de pe ambele maluri au început să urle. Pădure și-a scos revolverul. A tras în plin, ucigând unul..., doi..., trei... Dar cine i-a mai numărat?... Ne-am trântit pe jos. Am început, din nou, să ne rugăm, să plângem. Hohoteam. Doamne, unde ești? Cum de se pot întâmpla toate astea? Privește Bugul, Doamne! Pruncii se duc la fund. Și mamele... Unde ești, Doamne?... Spre seară, lângă noi nu se mai aflau țigani. Aristide Pădure s-a apropiat de noi: Grea zi, domnilor, grea zi. Trebuie să semnez ofițerului neamț de predare a țiganilor. Totul trebuie să fie ordonat, corect”.

La 23 august 1944, România declară război fostei aliate, Germania. Arhivele încă nu au pus la dispoziție documente referitoare la eliberarea romilor din Transnistria. În fața avansării frontului rusesc, autoritățile române, în retragere, le-au recomandat romilor să fugă. La 13 septembrie 1944, ministrul de externe le cerea romilor să-și reia activitatea.

Comisia română pentru victimele Holocaustului a recunoscut 38.000 de romi morți, dar alte estimări propun o cifră cu mult mai mare. Între aceștia 6000 au fost copii. În anii `70, 36.000 de supraviețuitori au depus cereri de despăgubire, fără ca statul român să recunoască oficial deportarea în Transnistria.

Astăzi, deși la presiunile societății civile și ale victimelor Deportării s-a constituit Comisia națională de studiere a Holocaustului, statul român refuză încă

să-și asume responsabilitatea în ceea ce privește Holocaustul, iar forurile decizionale din învățământ refuză să introducă în manuale informații despre robia romilor și despre Holocaust.

În perioada comunistă, între anii 1977 - 1983, Ministerul de Interne derulează Programul PCR "Integrarea țiganilor". Raportul de evaluare cuprindea o "Platformă de măsuri cu privire la încadrarea în muncă și integrarea socială a țiganilor", care propunea următoarele măsuri: 1. înregistrarea și sedentarizarea populației țigănești; 2. încadrarea în muncă; 3. condiții de locuit; 4. starea de sănătate și asistență socială; 5. domeniul cultural și educațional; 6. probleme organizatorice. În fapt, aceste măsuri nu au fost luate, avându-se în vedere doar recenzarea (ilegală) a populației rome din România. Fostul ministru al M.I. Mihai Chițac, în 1990, a făcut public faptul că, în 1977, fuseseră "recenzați" 1.800.000 de romi (dintre care 65.000 de nomazi; 5.600 cu ocupații utile; 900 - calificați), iar în 1983, 2.300.000.

În 14 - 15 iunie 1990, minerii din Valea Jiului, conduși de poliție, declanșează ceea ce, în presa vremii, s-a numit "pogromul asupra cartierelor țigănești".

În 1990, prin fuziunea primelor structuri de organizare a minorității rome din România, Uniunea Democrată a Romilor și Societatea Romilor din București, prin alegerea ca președinte a lui Ion Onoriu, începe mișcarea de emancipare a romilor din România.

Manifestație anti-rasism

În 2001, este adoptată Hotărârea de Guvern 430 / 2001 - Strategia Guvernului României de Îmbunătățire a Situației Romilor, elaborată în parteneriat cu asociațiile romilor. Cu toate acestea, situația lor este în continuare precară. Romii locuiesc încă în ghetouri sau tabere de corturi la marginea localităților, sunt dați afară din locuințele lor, le este restricționat accesul la educație, sănătate și justiție și sunt în continuare discriminați la locurile de muncă.

Evacuări forțate din locuințe

Romii sunt victime ale rețelelor de trafic uman și migrație ilegală. Aceste ultime aspecte au devenit așazise motive pentru mass-media și politicienii români și occidentali să folosească discursuri bazate ură și teorii ale țapului ispășitor.

Ceea ce vedem zilnic este la fel de îngrijorător: pereți ai clădirilor din București continuă să fie pictați cu sloganul „Moarte țiganilor”.

Inscripții rasiste împotriva romilor

Lozinci rasiste la un meci de fotbal

F. CITATE RELEVANTE

„Emancipați-vă de sclavia mentală, nimeni în afară de noi înșine nu poate să ne elibereze mintea.” (Bob Marley)

„Așa cum tu ai dorința naturală instinctivă să fi fericit și să nu suferi, așa au toate ființele umane; așa cum tu ai dreptul să îți îndeplinești această aspirație innăscută, așa au toate ființele umane; așa că ce motive ai să discriminezi?” (Dalai Lama)

„În Germania au venit mai întâi să îi aresteze pe comuniști, iar eu nu am protestat pentru că nu eram comunist. Apoi au venit să îi aresteze pe evrei, iar eu nu am protestat pentru că nu eram evreu. Apoi au venit să îi aresteze pe catolici, iar eu nu am protestat pentru că eram protestant. Apoi au venit să mă aresteze pe mine – și atunci nu mai rămăsese nimeni care să protesteze.” (Martin Niemoller, pastor german)

„Prejudecățile sunt ceea ce proștii folosesc în loc de rațiune.” (Voltaire)

„Când ne uităm la omul modern trebuie să recunoaștem că el suferă de o sărăcie a spiritului care contrastează puternic cu abundența tehnologică. Am învățat să zburăm ca păsările, am învățat să înotăm ca peștii, și nu am învățat încă să ne purtăm unii cu alții ca frații și surorile.” (Dr. Martin Luther King)

Martin Luther King,
liderul mișcării civice de emancipare
a americanilor africani din SUA

„Am un vis, că într-o zi aceasta națiune se va ridica și va trăi conform adevăratului său cred: „Considerăm aceste adevăruri evidente: că toți oamenii sunt creați egali.” Am un vis, că într-o bună zi pe dealurile din Georgia fiii foștilor sclavi și fiii foștilor proprietari de sclavi vor putea sta împreună la o masă a prieteniei. Am un vis, că într-o bună zi chiar statul Mississippi, un stat al deșertului, care se scaldă în focul nedreptății și opresiunii, va fi transformat într-o oază a libertății și dreptății. Am un vis, că într-o bună zi cei patru copii ai mei vor trăi într-o națiune unde nu vor fi judecați după culoarea pielii ci după caracterul lor. Am un vis astăzi.”
(Dr. Martin Luther King)

G. ȘTIAȚI CĂ...

... populația Mande cultivau pământurile Africii în 6500 - 5000 înaintea lui Christos?

... templele din Peru și India sunt mult mai vechi decât Pantheonul?

... o populație de oameni negrii mici de statură au construit cea mai veche civilizație din Asia de sud-est, lăsând în urmă temple și statui megalitice în India, Cambogia, Sumatra și alte insule Indoneziene?

... arheologia a demonstrat că civilizația egipteană a beneficiat de influențe din Sudan și Sahara, și nu din Orientul Mijlociu cum se crede?

... cel mai vechi calendar megalitic din lume a fost descoperit recent în Sahara Egipteană, datând de acum 7000 de ani? Megaliturile europene (care au pornit de la sud) sunt astfel de origine africană.

RAPORT DE MONITORIZARE A MANUALELOR DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ ȘI ISTORIA ROMÂNILOR DE CLASA A VIII-A

Acest raport se bazează pe analiza de conținut a trei manuale de limba și literatura română și a două manuale de istoria românilor:

- Alexandru Crișan, Sofia Dobra, Florentina Samihăian, *Limba română: manual pentru clasa a VIII-a* (București: Humanitas Educațional, 2002)
- Marin Iancu, *Limba și literatura română: manual pentru clasa a VIII-a* (București: Corint, 2002)
- Andra Vasilescu, *Limba și literatura română: manual pentru clasa a VIII-a* (București: All Educațional, 2000)
- Sorin Oane, Maria Ochescu, *Istorie: manual pentru clasa a VIII-a*, ed. a 4-a (București: Humanitas Educațional, 2003)
- Alexandru Vulpe (coord.), Radu G. Păun, Radu Băjenaru, Ioan Grosu, *Istoria românilor: manual pentru clasa a VIII-a* (București: Sigma, 2000)

Scopul acestei analize este acela de a analiza imaginea minorităților și în general imaginea Celuilalt, în manualele sus-menționate. Au fost alese manualele de clasa a VIII-a considerându-se că în această perioadă elevii achiziționează bagajul de informații care le va forja ulterior personalitatea și că aceasta este una dintre perioadele propice educării în spirit critic și totodată în spiritul toleranței.

Manualele de limba și literatura română

Deși obiectul de studiu ar fi permis-o, minoritățile de orice fel sunt un non-subiect în manualele de limba și literatura română de clasa a VIII-a. Autorii par să se fi concentrat exclusiv asupra ilustrării genurilor literare sau a unor elemente de gramatică a limbii române. Referirile la minorități sunt cvasiinexistente, iar atunci când există nu sunt folosite pentru a prilejui reflecții pe tema mai largă a Celuilalt.

Explicațiile unor termeni (prin forța împrejurărilor peiorativi, având în vedere că vorbim despre texte de secol al XIX-lea sau al XX-lea) prin care majoritatea desemna minoritățile este făcută în subsolul textului sau nu este făcută deloc.

Se lămurește faptul că termenul „ungurean” din balada *Miorița*, care ar putea să creeze confuzii prin apropierea ca formă de termenul „ungur”, înseamnă de fapt locuitor al Transilvaniei. De asemenea, se explică faptul că termenul „jidani” este varianta populară și peiorativă, defavorabilă pentru evreu. În același timp, utilizarea termenului „țigan” nu pare să ridice probleme care să necesite explicații. Mai mult, explicația termenului „șătrar” (din micul dicționar de la sfârșitul manualului) este „țigan nomad”.

Pentru stereotip explicația este „care se repetă în aceleași condiții, care este mereu la fel, neschimbat, obișnuit, banal; banalizat prin repetare”, fără a se vorbi despre sensurile de „clișeu”, „prejudecată”, etc., adică tocmai despre sensurile negative și mai folosite ale termenului.

Textele selectate ar fi dat ocazia unor reflecții pe tema alterității, de la femei (pornind de la „Baltagul”, de exemplu, sau de la „O scrisoare pierdută”, opere

literare cu personaje feminine în prim-plan) la non-uman (textele care ilustrează literatura SF).

Ideea de Om, așa cum este astăzi, apare ca o construcție târzie, de secol XVIII, după unii autori. Inițial, colectivitățile umane considerau că sunt centrul lumii și singurii oameni adevărați. Ceilalți erau sălbatici, adică non-oameni. Despre cel care, de exemplu, nu îți vorbea limba, se credea că nu vorbește nici una. Termenul de „barbar”, de exemplu, vine din greaca veche și înseamnă „gângav”. Prin extensie logică, necivilizat adică inferior. „Prima reacție spontană față de un individ este de a-l imagina ca inferior, din moment ce este diferit de noi: nici măcar nu este om, sau dacă da, este barbar inferior (...)” (Leach, 1982, p.73)

Considerăm că elevii de clasa a VIII-a sunt la vârsta la care se pot decentra pentru a interioriza puncte de vedere diferite asupra unui subiect. **(n.n. și autorii manualelor se pare că au considerat că elevii de clasa a VIII-a au o bună capacitate de înțelegere, devreme ce nu au considerat că texte din Cărtărescu, Dinescu, Radu Cosașu sau Nichita Stănescu au un grad mult prea ridicat de dificultate...)**

Manualele de istoria românilor

În comparație cu manualele de limba și literatura română, manualele de istorie se situează în cu totul altă paradigmă educațională. Autorii au mizat pe abordarea critică a unui obiect de studiu care poate fi oricând transformat în instrument de propagandă sau în apologie a canonului. Se explică faptul că istoria a jucat un rol important în formarea conștiinței naționale a popoarelor aflate sub dominație străină, dar în același timp se explică și cum a fost instrumentată și cum se prezenta lumii „o istorie înfrumusețată, în care

momentele favorabile erau exagerate iar cele neplăcute (înfrângeri, rămânerea în urmă față de Occident) erau negate sau puse pe seama străinilor.”

Între cele două manuale de istorie monitorizate există diferențe de abordare a unor subiecte, dar în general ambele par să încurajeze abordările multiple.

De exemplu, în ceea ce îi privește pe migratori, unul dintre manuale postulează fără drept de apel faptul că erau „inferiori din punct de vedere numeric **și cultural**” (o abordare antropologică ne-ar spune că nu există culturi superioare și culturi inferioare) și că „năvălirile migratorilor au avut o influență negativă asupra evoluției populației romanice de la nordul Dunării.”

Marile migrații dau ocazia autorilor celuilalt manual să realizeze un întreg capitol despre autohtoni și migratori, în care să se insiste pe concepte de genul „imaginea ‘celuilalt’”, „confruntare și coabitare”, „asimilare”. Se subliniază faptul că „Istoricii trăiau însă și ei, aidoma întregii populații a imperiului, cu spaima năvălirilor. De aceea, calități ale migratorilor precum curajul sau un anumit simț al onoarei în anumite cazuri – calități care au dat naștere valorilor cardinale ale Evului Mediu – au fost de cele mai multe ori trecute cu vederea în cronicile vremii.” Se propune chiar și un exercițiu de sinteză în care elevii trebuie să alcătuiască un eseu răspunzând la întrebarea: „au fost migratorii factori de progres sau de regres pentru zona carpato-danubiano-pontică?”

În general istoria presupune abordarea unor probleme legate de coabitare, asimilare, conflict, cristalizare și diversificare etnică, drepturi politice, drepturi civile, etc. Cele două manuale analizate abordează aceste idei, încercând totodată să nu reifice concepte.

Aflăm că "așezarea maghiarilor în Pannonia și Transilvania, precum și colonizarea secuilor și sașilor au contribuit la **diversificarea etnică** a populației din această zonă, făcând din Transilvania un loc de întâlnire a mai multor culturi, obiceiuri și civilizații."

În spiritul aceleiași abordări avem teme/cerințe de genul:

- Diferențele culturale dintre Islam și Creștinătate
- „Imaginea românilor în viziunea călătorilor străini” – care ar fi putut să nu se bazeze exclusiv pe descrieri flatante la adresa românilor
- „Spiritul critic în cultura română”
- „Minoritățile reprezintă o povară sau o bogăție pentru un stat?”
- „Integrarea provinciilor românești și statutul minorităților”
- „Revenirea la democrație” – se pune accentul pe conceptele de pluralism politic, societate civilă, stat de drept, minorități, drepturi și libertăți cetățenești
- Se evidențiază faptul că până târziu femeile nu au avut drept de vot, iar înainte de 1918 nu exista vot universal.

Un caz mai aparte îl constituie Unirea de la 1859 și reformele lui Cuza. Într-unul dintre manuale nu se pomeneste deloc episodul dezrobirii romilor. În celălalt se menționează, păstrându-se termenul "țigan" și fără a se insista.

Considerăm că o imagine nuanțată a Celuilalt este esențială pentru dezvoltarea elevilor în spiritul toleranței. În analiza noastră nu am avut acces decât la suportul de curs, care poate fi folosit în diverse moduri de către profesori. De

asemenea, școala nu este singurul factor care forjează personalitatea unei persoane, responsabilitatea pentru aceasta revenind și altor factori.

Totuși, introducerea unor elemente legate de multiculturalism este esențială pentru educarea tinerilor în spiritul unui "umanism bine-temperat".